

Sazonova, Lidija Ivanovna

Památce Hanse Rotheho (1928–2021)

Slavica litteraria. 2021, vol. 24, iss. 2, pp. 139-142

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2021-2-13>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/144679>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Památce Hanse Rotheho (1928–2021)

Lidija Sazonova (Moskva)

Dne 31. 3. 2021 odešel význačný německý slavista, člen řady zahraničních akademií a čestný doktor několika univerzit v různých zemích, profesor Hans Rothe. Zemřel pět týdnů před svými 93. narozeninami. Hans Rothe se narodil 5. 5. 1928 v Berlíně. Vědecké školení absolvoval pod vedením slavných slavistů Alfreda Rammelmeyera, Dmitrije Čiževského a Ludolfa Müllera. Po absolvování střední školy v Hamburku studoval v letech 1947–1954 slovanskou a indoevropskou filologii a církevní historii v Kielu, Marburgu a Londýně, poté znovu v Marburgu. V roce 1954 získal doktorát v Kielu, obhájil disertační práci ve staroslověnině a začal učit na univerzitě v Marburgu. Tamtéž byl v letech 1954–1963 asistentem profesorů A. Rammelmeyera a G. Breuera a v roce 1963 absolvoval habilitační řízení tematicky zaměřené na tvorbu N. M. Karamzina. Od roku 1966 až do svého odchodu do důchodu v roce 1993 vedl profesor Hans Rothe Katedru slovanské filologie na Rýnské univerzitě Friedricha Wilhelma v Bonnu. Jako univerzitní pedagog, výzkumný pracovník a vedoucí disertačních prací v různých oblastech slavistiky, zajistil vědec díky své aktivní práci bonnskému slovanskému semináři mezinárodní slávu a široké uznání jako významného vědeckého centra, které zvalo ke spolupráci slavné zahraniční vědce, včetně badatelů z Ruska. V roce 1979 byl Hans Rothe zvolen řádným členem Akademie věd Severního Porýní-Vestfálska (Nordrhein-Westfälischen Akademie der Wissenschaften). Usiloval o rozšíření vědecké spolupráce s Ruskem a dalšími slovanskými zeměmi. Hans Rothe byl členem Mezinárodního komitétu slavistů a s referáty vystupoval na kongresech slavistů, účastnil se aktivit Mezinárodní asociace pro studium a šíření slovanských kultur UNESCO. Vědec stál v čele národního výboru tohoto sdružení v Německu. Od roku 2000 vedl Patristickou komisi jako součást Akademie věd Severního Porýní-Vestfálska.

Slavistika se stala pro Hanse Rotheho celoživotní záležitostí, proto je jeho vědecký odkaz rozsáhlý. Zainteresovaný čtenář o tom může získat představu prostřednictvím téměř úplné bibliografie jeho prací *Schriftenverzeichnis Hans Rothe* (Víděň, 2019). Rothe psal o jazykových, literárněhistorických a kulturněhistorických tématech a zachycoval materiál v širokém časovém rozmezí – od starověku do 20. století. Hans Rothe představoval slavistu se širokou škálou vědeckých zájmů: byzantská slavistika, paleoslavistika, duchovní literatura, hymnografie a liturgická vzdělanost Slovanů, humanismus a baroko, teorie ruské poezie (A. S. Puškin), ruský román a povídka (I. A. Gončarov, I. S. Turgeněv, F. M. Dostojevskij, A. P. Čechov), chorvatská, česká a polská literatura. Jeho zkoumání každého textu v literatuře bylo založeno na původních zdrojích a základních filologických přístupech, včetně textologie, etymologie a znalosti terminologie. Pro Rotheho metodologii byl příznačný třístupeňový integrační proces: identifikace zdrojů, vícerozměrná analýza vlastních struktur

textu a posléze vymezení zkoumaného jevu v literárním procesu. Hluboká orientace Hanse Rotheho v oblasti historie, teologie a filozofie mu umožňovala maximálně rozšiřovat kulturní kontext bádání, což vedlo ke komplexní revizi kulturního a historického pozadí, k obecným závěrům o liniích literárních vlivů a hlavních rysech celých epoch. Když psal o Karamzinovi, nastolil celkově otázku vzniku ruského románu; když o Gončarovovi, pak v souvislosti s problémem realismu v období od Turgeněva po Dostojevského; když psal o *Velkém inkvizitorovi* Dostojevského, pak se obracel k osvícenskému románu apod. Jedinečné interpretace vedly k historickým a typologickým reflexím a závěrům. V rozsahem nevelké, ale obsahově bohaté monografii *Co je to „staroruská literatura“?* (Was ist „altrussische Literatur“?, Wiesbaden 2000) autor odpovídal na zadanou otázku na základě širokého materiálu od hymnografie a *Slova o pluku Igorově*. Staroruskou literaturu chápal jako jedinečný kulturní fenomén, který nemá v historii světové literatury a slovesnosti obdoby, jako starší východoslovanskou slovesnost, která je společným dědictvím Rusů, Bělorusů a Ukrajinců. Problematika byla zkoumána ve srovnání s různými písemnými tradicemi – s jihoslovanskou, řeckou, latinskou a středohornoněmeckou.

Aktivity Hanse Rotheho jako organizátora vědy, zakladatele a redaktora několika vědeckých edic a vydavatele děl slovanských literatur jsou působivé. Inicioval a řídil důležité vědecké projekty. Stal se mezinárodní osobností, kolem které se spojily tvůrčí zájmy vědců z oblasti humanitních věd z různých zemí. Hans Rothe byl spolu s Hansem-Berndem Harderem zakladatelem stěžejního edičního cyklu k dějinám slovanských literatur *Bausteine zur Geschichte der Literatur bei den Slawen* (1968–1991), transformovaného v roce 1991 do série o slovanské filologii a dějinách slovanské kultury (*Bausteine zur Slavischen Philologie und Kulturgeschichte*). Statě v těchto edicích byly publikovány s Rotheho předmlouvou a pod jeho redakcí. Není možné zde uvést jejich kompletní výčet, jmenujme alespoň některé: *Nejstarší východoslovanská umělá poezie, 1575–1647* (Die älteste ostslawische Kunstdichtung, 1977); *Synopse, Kyjev 1681, Faksimile* (Synopsis, Kyjev, 1681, Faksimile, 1983); *Básně a písně východních Slovanů, 1650–1720: Anonymní texty* (Verse und Lieder bei den Ostslaven: 1650–1720: Anonyme Texte, 1984); *Sakrální základy slovanské literatury* (Sakrale Grundlagen slavischer Literaturen, 2002); *Popis středověkých rukopisů Státní vědecké knihovny v Olomouci* (Beschreibung der mittelalterlichen Handschriften der Wissenschaftlichen Staatsbibliothek von Olmütz, 1994); *Literární časopisy v Rusku: 1800–1812* (Literarische Zeitschriften in Rußland: 1800–1812, 1999) – kompletní katalog témat a autorů; *Historia Bohemica. Aeneas Silvius Piccolomini ve třech svazcích* (Historia Bohemica. Aeneas Silvius Piccolomini, 2005).

V obtížných devadesátých letech přispěl Hans Rothe k rozvoji ruské vědy a dal vědcům příležitost publikovat jejich práce v cyklu *Bausteine zur Geschichte der Literatur bei den Slawen*. Jsem mu hluboce vděčna za to, že díky jeho aktivní účasti bylo možné realizovat dva velké mezinárodní projekty. Výsledkem je, že jsme poprvé obdrželi téměř kompletní sbírku básnických děl vynikajícího východoslovanského pedagoga, prvního ruského profesionálního a dvorního básníka Simeona Polockého.

V letech 1966–2000 vyšla kniha jeho básní *Zahrada mnohokvětá* (ve třech svazcích). Práce pokračovala ve stejném složení – profesor H. Rothe, anglický vědec-slavista A. Hippisley a L. I. Sazonovová. Nezapomenutelné jsou dny strávené společně v budově Slovan-

ského semináře v Bonnu v září 2005, kdy jsme všichni tři diskutovali o projektu vydání dalšího básnického kompendia Simeona Polockého – sbírky dvorních slavnostních básní *Rifmologion* (ve dvou svazcích). K vydání došlo v letech 2013–2017 v nakladatelství Böhlaus, stejně jako v případě *Zahrady mnohokvěté*.

Hans Rothe byl spoluzakladatelem a redaktorem prestižního projektu *Biblia Slavica* (od roku 1988), který byl věnován publikování nebo přetiskům raných slovanských překladů Písma svatého: českých, slovenských, polských, východoslovanských, lužickosrbšských, jihoslovanských či litevských. Se založením edice *Biblia Slavica* byl vytvořen základ pro další bádání v oblasti slovanské filologie. Tyto publikace usnadňují přístup ke starodávným kulturním památkám slovanských národů a slouží jako spolehlivý základ pro výzkum v oblasti historie, jazyka, duchovní kultury a vzájemných vlivů, protože překladatelé zpravidla srovnávali verze biblických knih v různých jazycích. V každém svazku je vydán text včetně faksimile doprovázen vědeckým výzkumem jazyka památky, okolnostmi jejího vzniku a rozsáhlými poznámkami.

Jedním z prvních v edici *Biblia Slavica* se stalo vydání nejdůležitějšího díla ruské literatury 18. století – poetického *Žaltáře* od V. K. Tredžakovského (1989), který čekal na vydání 236 let. V rámci projektu *Biblia Slavica* byla publikována ve staroběloruském jazyce *Biblia ruska* Franciska Skoriny (1517–1519), *Biblia* Szymona Budného v polštině (1572). Faksimilně, na základě fotografií z roku 1914, podle originálu z roku 1370 (který následně shořel) byla vydána stará česká *Drážďanská bible*. Vyšlo reprintované vydání prvního tištěného překladu Bible z polštiny *Biblia Leopoldity* (1561). Byla publikována *Kralická bible* (1579–1594, vyd. 1995) – první úplný překlad Písma svatého do češtiny a první překlad Bible do chorvatštiny od filologa Bartola Kašiče (1625). Rothe společně s Janem Dorulou publikovali faksimile rukopisu *Kamaldulské bible* (druhá polovina 18. století), první překlad Bible do slovenského jazyka.

Posvátnost je základem a výchozím bodem veškeré světové kulturní tvorby – jedné z klíčových myšlenek vědecké kreativity Hanse Rotheho. V osobním rozhovoru vědec vyznal svou lásku k hymnografii jako k nejvyššímu úspěchu poetického umění slova. Edice *Studia Hymnographica* (2018–2020), jejíž součástí je i teologický komentář, je věnována studiu nejstarší slovansko-ruské liturgické poezie, jejímu původu a základům. Za podpory vědce byly publikovány následující práce: *Liturgické hymny podle byzantského obřadu mezi Slovany ve starověku* (Liturgische Hymnen nach byzantinischem Ritus bei den Slaven in ältester Zeit. 2007); *Incipit liturgických hymnů ve východoslovanských rukopisech 11.–13. století* (Incipitarium liturgischer Hymnen in ostslavischen Handschriften des 11. bis 13. Jahrhunderts, 2008). Na základě slovanských rukopisů 11.–14. století byly vydány knihy pravoslavných bohoslužeb *Triodion a Pentikostarion* (2010).

V bonnské kanceláři Patristické komise, kterou řídil Hans Rothe, se pracovalo (v některých etapách v úzké spolupráci s moskevskými kolegy) na výzkumu liturgických knih a vydání bohoslužebných východoslovanských zpěvů s názvem *Mineje* (tzv. měsíční knihy); nejstarší z nich sahají do 11. století. Tyto písemné památky obsahují liturgické hymny charakterizované vysokým poetickým obsahem a stylistickým bohatstvím. Událostí bylo vydání publikace *Mineje Dubrovského* (Das Dubrovskij-Menäum, 1999) na základě rukopisu Ruské národní knihovny, který byl přivezen do Ruska na počátku 19. století z Paříže

sběratelem P. P. Dubrovským. Jedná se o jedinou z celkově pěti známých východoslovanských bohoslužebných minejí 11.–12. století, která nemá novgorodský, ale jihoruský původ, stanovený na základě charakteristik typických pro památky daného oblastního dialektu. Vydání *Novgorodských minejí* (pro měsíce únor, duben a prosinec), vypracovaná Patristickou komisí na základě rukopisných památek Státního historického muzea a Ruského státního archivu starých aktů, obsahuje kodikologické a paleografické popisy, v některých případech také faksimilní reprodukce zdrojů. Nejstarší východoslovanské mineje, napsané v církevním slovanském jazyce, odrážejí literární jazyk své doby a mimořádně bohatou intelektuální kulturu nositelů tohoto jazyka. Proto není zdaleka možné nově docenit význam a úsilí Hanse Rotheho při založení a vývoji této badatelské orientace.

Obrovský komplex a šíře toho, co vědec vytvořil, nám ukazuje slovanský svět v jeho jednotě i rozmanitosti a v širokém historickém čase.

Z ruštiny přeložila Zdeňka Matyušová

Lidija Sazonova, Dr.Hb.

Institute of World Literature, Russian Academy of Science

Povarskaia 25 a, 121 069 Moscow, Russia

info@imli.ru

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.